

Om kartlegging og vurdering

Å ha en god vurderingspraksis er en viktig del av den daglige virksomheten. En god vurderingspraksis betyr å sette mål for opplæringen og formidle målene til elevene slik at de vet hva de skal øve på, hvordan de skal gjøre det, og hva de er på vei mot å lære. All vurdering er ment å fremme læring. Målene settes i et langt perspektiv og brytes samtidig ned til konkrete læringsmål for den enkelte perioden. Underveis trenger læreren å stoppe opp og vurdere om elevene henger bra med, eller om noen trenger mer trening og tilpasning.

Til Ordriket tilbyr vi vurderingsressurser som dekker leseferdigheter, skriftlige ferdigheter og muntlige ferdigheter. De kan brukes som grunnlag for jevnlige samtaler med elevene om hva de mestrer eller må jobbe videre med, for utviklingssamtaler med foreldrene og for skriftlig vurdering.

VURDERING AV LESEFERDIGHETER

På 1. trinn står leseferdigheter i en særstilling. Vi tilbyr derfor flere typer vurderingsressurser som er spesielt tilpasset de nedbrutte målene og progresjonen for leseopplæringen i Ordriket 1. Disse kan brukes i tillegg til andre kartleggingsverktøy eller observasjonsverktøy som skolene bruker, for eksempel Leseutviklings-skjema (LUS), Systematisk observasjon av lesing (SOL), «Leselos» og «På sporet» (Universitetet i Stavanger). Dessuten skal alle skoler gjennomføre Utdanningsdirektoratets kartleggingsprøve i lesing om våren.

For at vi skal kunne følge godt med på elevenes leseutvikling gjennom arbeidet med Ordriket 1, har vi utviklet to typer ressurser: *Oppfølgingsark 1–6* og *Individuell observasjon A–C*. Som hjelp til å samle disse vurderingene har vi også laget et *Notatark for læreren*, som kan brukes til hver elev gjennom hele året. Dette gir læreren god oversikt over elevens samlede ferdigheter og utvikling, og det er dermed et godt utgangspunkt for å fremme videre læring for eleven.

Oppfølgingsark 1–6

Oppfølgingsark 1–6 er tenkt gjennomført etter arbeidet med hver av bokstavgruppene i Ordriket 1. Oppgavearkene inneholder oppgaver som fokuserer på bokstavlæring og lesing, og de kan brukes uavhengig av om en gjennomfører tradisjonell eller hurtig bokstavprogresjon. Arkene tydeliggjør mål og kriterier for opplæringen i den aktuelle perioden, og emnene er hentet fra språklig bevissthet, bokstavkunnskap, ordlesing og fra det å kunne lese ulike tekster med sammenheng og forståelse. Læreren kan dermed se om elevene har tilegnet seg ferdighetene godt nok til å kunne gå videre. Oppfølgingsarkene kan arbeides med av alle elevene samtidig, eller de kan brukes i mindre grupper eller individuelt.

På neste side finner du en oversikt over innholdet i *Oppfølgingsark 1–6*:

Emner/mål	Ark	Forslag til Instruksjon
Lytte ut og skrive første lyd	1–6	Her ser du en Hvilken lyd hører du først i ...? Skriv bokstaven på streken.
Lytte ut og skrive siste lyd	3, 6	Her ser du en ... Hvilken lyd hører du sist i ...? Skriv bokstaven på streken.
Lytte ut og skrive den midterste lyden	4, 5, 6	Her ser du en ... Hvilken lyd hører du inni ...? Skriv bokstaven på streken.
Koble stor og liten bokstav	1–6	Selvforklarende
Lese ord eller setninger med bildestøtte	1–6	Selvforklarende
Skille mellom to- og trelyds ord	2	Selvforklarende
Lese nøyaktig	5	Se på bildet av ... Ved siden av står det fire ord. Sett ring rundt ordet ...
Skrive bokstav for lyden	1, 2	Nå skal du skrive bokstaven som hører til lyden jeg sier: «...», skriv «...» (Læreren velger rekkefølgen på lydene selv)
Skrive ord	1–6	Her ser du en ... Skriv ... på streken ved siden av bildet Bildene er: 1: is – se 2: ri – le – arm – esel 3: ni – ost – tre – måne 4: mus – duk – kam – hest 5: sag – fisk – pose – jente 6: øse – gris – lyn – blåbær
Finne rimord	1	Selvforklarende
Telle antall lyder i ord	3	Her ser du bilde av ... Vi sier ... i kor. Hvor mange lyder hører du i ordet? Skriv en strek for hver lyd.
Telle stavelser i ord	4	Her ser du en ... Vi sier ... i kor. Hvor mange stavelser er det i ordet? Er det én stavelse, fargelegger du én knapp.
Fonologisk syntese (trekke lyder sammen til ord)	4, 6	Ved siden av ett-tallet ser dere fire bilder. Det er ..., ..., ... og ... Hvilket av disse ordene er det jeg lager lydene til? 4: k – a – k – e, d – u – e 6: b – r – u – s, v – a – s – k
Bortfall av første lyd	5	Øverst ser du bilde av Hvis du tar bort den første lyden i ordet ..., hvilket ord får du da? Ser du bilde av dette ordet på den nederste rekka? Sett strek mellom de to ordene.

Individuell observasjon A–C

Underveis i bokstavgjennomgangen kan det være fint å supplere med noen individuelle observasjonsstunder med den enkelte elev. I Ordriket har vi lagt opp til tre observasjoner i løpet av 1. trinn. Den første kommer etter tredje bokstavgruppe (12 bokstaver), den andre etter sjette bokstavgruppe (24 bokstaver) og den tredje mot slutten av skoleåret. Hensikten er at læreren observerer hvordan hver enkelt elev leser, ved å ha blikk på bokstavkunnskap, leseteknikk/avkodingsferdigheter og forståelse.

De overordnede målene for leseopplæringen for 1. trinn er:

- 1 Å lære alle bokstavene (koble bokstavlyd til bokstav og omvendt)
- 2 Å trekke lyder sammen til ord
- 3 Å lære noen ord som parate ordbilder (helordslesing)
- 4 Å lese enkel tekst med bra teknikk og forståelse
- 5 Å være aktiv i møte med teksten
(bruke enkle lesestrategier, være opptatt av innhold og mening, øke ordforståelse)

På 1. trinn vil elevene tilegne seg ulike strategier for å lese og stave ord. Elevene begynner ofte med fonologisk ordlesing. Å lese fonologisk betyr å oversette bokstavene til lyder og trekke disse sammen til et ord som vi kan kjenne igjen. Med andre ord vil eleven høre hvilket ord lydmønsteret ligner på. Etter hvert går de fleste over til å lese mer og mer ortografisk. Å lese ortografisk betyr å kjenne igjen stavelser, deler av ordet og hele ordet. Her vil eleven kunne se hvilket ord bokstavmønsteret forestiller. Denne utviklingen kan følges og dokumenteres under den individuelle observasjonen.

Notatark for læreren

Som hjelp til å samle informasjonen fra oppfølgingsarkene og den individuelle observasjonen finnes et notatark til læreren. Notatarket finnes både i PDF-format og i Word-format. Arket inneholder skjematisk oversikt over alle oppgavearkene og leseobservasjonene. I tabellen for hver del står selve oppgaven, hva læreren bør se etter (kriterier), og plass til kommentar. Her kan læreren også notere andre konkrete observasjoner som er gjort av eleven i ulike lesesituasjoner i perioden.

Hensikten med kartleggingen, observasjonen og notatene i den aktuelle perioden er å finne ut om eleven er klar til å gå videre eller må følges opp med andre tiltak. Læreren bør også tenke gjennom hvilket lesenivå (sirkel, trekant, firkant) som passer for eleven. På denne måten kan læreren følge godt med på elevens leseutvikling og legge til rette for god opplæring. Notatarket er også et godt utgangspunkt for samtale med elevene.

Gjennomføring

Her er en oversikt over når de ulike vurderingsressursene er tenkt brukt:

Tidspunkt	Vurderingsressurser
Etter bokstavgruppe 1	Oppfølgingsark 1 (gruppevis)
Etter bokstavgruppe 2	Oppfølgingsark 2 (gruppevis)
Etter bokstavgruppe 3	Oppfølgingsark 3 (gruppevis) Observasjon av lesing A (individuell)
Etter bokstavgruppe 4	Oppfølgingsark 4 (gruppevis)
Etter bokstavgruppe 5	Oppfølgingsark 5 (gruppevis)
Etter bokstavgruppe 6	Oppfølgingsark 6 (gruppevis) Observasjon av lesing B (individuell)
Våren	Observasjon av lesing C (individuell)

VURDERING AV DE GRUNNLEGGENDE FERDIGHETENE

I tillegg til vurderingsressurser til bokstavninlæringen og den grunnleggende leseopplæringen tilbyr Ordriket også vurderingsskjemaer for alle de tre grunnleggende ferdighetene som er spesielt knyttet til norskfaget. Disse kan tas i bruk når læreren selv har behov for det. Skjemaene har tre kolonner. Den første inneholder læreplanmålene etter 2. trinn. Den andre viser mer konkrete kriterier som det er naturlig å måle etter arbeidet med Ordriket 1. I den siste kolonnen kan en fylle ut måloppnåelse for den enkelte elev.

Leseferdigheter

Skjemaet for vurdering av leseferdigheter kan brukes til å følge opp og samle resultater fra Oppfølgingsark 1–6 og observasjonene av lesing. De konkrete kriteriene i den andre kolonnen korresponderer med oppgavene på de andre to vurderingsressursene. Det utfylte skjemaet gir dermed oversikt over om eleven er på god vei, eller om han eller hun trenger bedre oppfølging og mer trening. I tillegg kan oversikten gi god hjelp til å finne ut hva slags tekster som er passe utfordrende å lese for denne eleven.

Skriftlige ferdigheter

Gjennom arbeidet med Ordriket 1 vil elevene både skrive, tegne og lage tekster helt fra begynnelsen av. Dette skrivearbeidet kan oppsummeres på skjemaet for skriftlige ferdigheter. I vurderingen av skrivingen er det viktig å oppmuntre elevene uansett skriveferdigheter. Om eleven ikke kan skrive bokstaver og ord i begynnelsen av året, kan han eller hun likevel uttrykke seg skriftlig gjennom lekeskriving og tegning. Det er viktig for eleven å oppleve seg som en skrivende person, og her trenger alle mye ros, tips, hjelp og oppmuntring.

Muntlige ferdigheter

Akkurat som med lesing og skriving er det viktig å føre elevene inn i gode samtaler og muntlige aktiviteter fra første stund. Skjemaet for muntlige ferdigheter gir aktuelle kriterier for vurdering av om alle elevene er aktivt med i de muntlige aktivitetene. Hvis noen elever er passive, betyr det at læreren bør tilrettelegge bedre med for eksempel mindre grupper, pararbeid eller enklere aktiviteter. For elever som har gode muntlige ferdigheter, er det viktig å få nye utfordringer ved å være modeller for andre eller ved å kunne lage ulike framføringer.

EGENVURDERING

God vurderingspraksis vil si å involvere elevene i undervisningsvurderingen. Hvordan gjør vi det for eleven på 1. trinn? Ved siden av å presentere mål og forklare emner felles for klassen er det viktig at læreren jevnlig har dialog med den enkelte elev. Dette kan være strukturerte elevsamtaler eller små samtaler i skolehverdagen. I forbindelse med kartlegging og prøver er det bra å snakke naturlig og åpent om hva de er med på.

Gjør målene kjent for eleven

Fortell hvorfor det er viktig å lære seg å lese, skrive og delta aktivt muntlig. Snakk med elevene om målene for perioden. Hjelp dem til å forstå at de nedbrutte målene skal hjelpe dem videre i lese- og skriveutviklingen der den enkelte er.

Gi elevene konkrete tilbakemeldinger

Faglige tilbakemeldinger er en sentral del av vurderings- og oppfølgingsarbeidet. Eleven skal få høre hva han eller hun mestrer godt, og få veiledning i hva som bør arbeides med videre. De kan selv være med på å reflektere over arbeidet sitt og hva de kan gjøre for å forbedre seg. Her er det viktig at vi gir oppmuntring og viser at vi er forventningsfulle til hva eleven skal lære seg av nye ting.

Involver elevene i eget læringsarbeid

La det være en naturlig del av skolehverdagen å snakke om hvordan elevene opplever arbeidsoppgavene og det som forventes av dem. Det er helt naturlig at vi synes noe er lett og noe er vanskelig. Vi gjør oppgaver på

skolen for å lære noe vi ikke kunne fra før. Still gjerne spørsmål til elevene om hva de mener selv om konkrete arbeidsoppgaver eller prøver (kartlegging). Hva synes du er lett? Kan du vise meg en oppgave du får greit til? Er det oppgaver som er vanskelige å forstå? Er det oppgaver som er vanskelige å løse? Kan du vise meg en oppgave du synes er morsom? Snakk gjerne om hvorvidt leseleksene er passe lange og på et greit nivå. Vær gjerne konkret i små lesebestillinger som de erfarer at de kan mestre når de har øvd litt. Slik blir de mer bevisste på at innsats og øving fører til økt læring.